

Ks. dr hab. Sławomir Zych
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
Wydział Nauk Humanistycznych
Instytut Historii
Ośrodek Badań nad Polonią
i Duszpasterstwem Polonijnym

Lublin, 10 IX 2024 r.

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

mgr. Radosława Janicy

**„Fundacja Jana Pawła II w Rzymie w latach 1981-2014”, Kraków 2024, ss. 546,
napisanej pod kierunkiem ks. prof. dr. hab. Józefa Wołczańskiego**

Wybór kardynała Karola Wojtyły na Stolicę Piotrową (1978) wywołał euforię i wzrost nastrojów patriotycznych wśród Polaków w kraju i za granicą. Był jednocześnie impulsem do wielu inicjatyw wśród społeczności polonijnych. Realia polonijne były doskonale znane nowemu papieżowi. Już podczas studiów rzymskich, ks. Karol Wojtyła podejmował posługę duszpasterską wśród wychodźstwa polskiego w Belgii (1946), a następnie pracował jako duszpasterz w Polskiej Misji Katolickiej we Francji (1947)¹. Owocem pracy wśród Polaków za granicą oraz późniejszych kontaktów z polską diasporą w poszczególnych krajach, stało się m.in. powołanie przez Papieża – Polaka omawianej fundacji w Rzymie. Właśnie tej instytucji poświęcił obszerną, bo liczącą 546 stron maszynopisu, swą dysertację doktorską mgr Radosław Janica. Wypełnił on w ten sposób dotkliwą lukę w historiografii polonijnej. Już z tego powodu praca zasługuje na uznanie.

Warto byłoby wprowadzić pewne zmiany, aby rozprawa nadawała się do druku i weszła do obiegu naukowego. Posiada ona pewną „skazę”, bowiem termin „fundacja” to „osoba prawna powołana do życia przez akt fundacyjny, mocą którego

---

¹ J. Szymański, *Duszpasterze Polonii i Polaków za granicą. Słownik biograficzny*, t. 2, Lublin 2011, s. 203.

założyciel (fundator) przeznaczył pewien majątek na oznaczone cele [...], ustanawiając zarazem sposób jego administrowania”². Z przytoczonej definicji wynika, że do istoty tejże instytucji należy kwestia posiadanych środków i administrowania nimi. Niestety, Autor nie miał dostępu do sprawozdań finansowych fundacji, co uczciwie zaznaczył we wstępie (s. 14-15).

Niewielką korektę należałoby wprowadzić również w ramy chronologiczne dysertacji. O ile jej *terminus a quo* – powstanie fundacji jest oczywisty i nie budzi zastrzeżeń, to *terminus ad quem* nie jest klarowny. Jako cezurę czasową Autor przyjął datę kanonizacji Jana Pawła II (27 IV 2014). Na pewno była to bardzo ważna data w wymiarze duchowym i symbolicznym dla osób związanych z fundacją. Natomiast w wymiarze zarządu instytucją (*vide* definicja fundacji) takim wydarzeniem było zakończenie pełnienia funkcji zwierzchnika fundacji przez abpa metropolitę krakowskiego kard. Stanisława Dziwisza (2017), dlatego proponowałbym doprowadzenie narracji do tegoż roku.

Podstawa źródłowa pracy jest obfita i – wydaje się – wystarczająca. Autor przeprowadził drobiazgową kwerendę w czternastu archiwach, w tym w trzech rzymskich. Pewnym istotnym brakiem dysertacji jest pominięcie kwerendy w Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie, gdzie znajdują się materiały wytworzone przez komunistyczną Rezydenturę Departamentu I Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w Rzymie. Miała ona opinię jednego z czołowych przedstawicielstw wywiadu PRL za granicą, a jej głównym obiektem zainteresowania był Watykan. To zainteresowanie Stolicą Apostolską nasiliło się w okresie pontyfikatu Jana Pawła II³. Autor wykorzystał również imponującą liczbę – 374 źródeł drukowanych, głównie prasowych. Jednak w spisie bibliografii Autor zaliczył do tej kategorii opracowania, np. słowniki biograficzne autorstwa A. i Z. Judyckich (*Polonia. Słownik biograficzny*, Warszawa 2000; *W służbie Bogu i światu. Słownik biograficzny*, Toruń 2002). Pozyskany przez Autora obfity materiał źródłowy został wzbogacony szerokim wachlarzem opracowań. Warto zaznaczyć, że w Bibliografii Autor wyodrębnił jako odrębną kategorię wywiady przeprowadzone przez siebie oraz niepublikowane relacje

² W. Wójcik, *Fundacja*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 5, red. P. Hemperek i in., Lublin 1989, kol. 760.

³ Pewnego rodzaju pomocą w kwerendzie może być książka W. Bułhaka *Wywiad PRL a Watykan 1962-1978*, Warszawa 2019.

i wspomnienia – należałoby je zaliczyć do kategorii źródeł archiwalnych, tym bardziej, że materiały te znajdują się w zbiorach prywatnych Autora. Obszerny jest również dział netografii.

Rozprawę otwiera wstęp, zawierający podstawowe informacje na temat rozprawy, w tym o przyjętej metodologii i strukturze pracy. Autor omawia w nim szeroko zakrojoną kwerendę archiwalną, jednak mając na uwadze naukowy charakter rozprawy, należałoby usunąć z niej osobiste odniesienia Autora, np. na s. 9 pisze „podczas pobytu w rzymskim Domu Polskim autor miał możliwość zapoznania się...”. Wiadomo bowiem, że niemal każda kwerenda archiwalna w większości przypadków, wiąże się z osobistym pobytom w danym miejscu. Ponadto prezentując bogatą podstawę źródłową rozprawy, należałoby zastosować klasyczny podział, stosowany w pracach historycznych: źródła (archiwalne i drukowane), opracowania i netografia. Brak zastosowania tegoż schematu skutkuje poczuciem chaosu u czytelnika (zob. s. 10 i nast.).

Zasadniczy korpus dysertacji dzieli się na cztery rozdziały. Pierwszy z nich ukazuje kontekst historyczny i społeczny powołania fundacji. Zawiera on zagadnienia dotyczące Polonii we Włoszech po II wojnie światowej, ukazuje współczesne ośrodki kulturalne, naukowe i religijne w Wiecznym Mieście. Ponadto Autor ciekawie kreśli przejawy troski Jana Pawła II o Polonię i Polaków za granicą. Na uwagę zasługuje podrozdział piąty zawierający dzieje duszpasterstwa polonijnego w Rzymie i na terenie Italii. Kolejny (drugi) rozdział opisuje „struktury organizacyjne” fundacji, przedstawiając jej genezę, a następnie Radę Administracyjną i jej kompetencje, Dom Polski w Rzymie i jego podstawy materialne oraz dom fundacji w Lublinie. Jednak podczas lektury opracowania czytelnik doznaje dezorientacji, bowiem instytucje fundacji (właściwie jej agendy) są nadal prezentowane w trzecim rozdziale, noszącym tytuł „Działalność Fundacji Jana Pawła II”, gdzie opisano Polski Instytut Kultury Chrześcijańskiej i jej sekretariat, Uniwersytet Letni Kultury Polskiej w Rzymie, Ośrodek Dokumentacji i Studium Pontyfikatu Jana Pawła II, a następnie pomoc stypendialną, „Kronikę Rzymską” i media fundacji, obchody poszczególnych rocznic instytucji i pontyfikatu, tzw. dni fundacji oraz przyznawane nagrody i upamiętnienia. Tak skonstruowany podział wewnętrzny rozdziału sprawia wrażenie chaosu. Zgodnie

z zasadami logiki, proponuję przenieść kwestie związane z instytucjami do rozdziału drugiego i zmienić jego tytuł na „Geneza i agendy Fundacji Jana Pawła II”, natomiast w rozdziale trzecim przedstawić problemowo działalność stypendialną, naukową, kulturalną, formacyjną i wydawniczą. Pozwoli to uniknąć rozproszenia poszczególnych kwestii w wielu miejscach, np. w dotychczasowej strukturze pracy działalność wydawnicza omawiana jest w kilku miejscach podczas prezentacji poszczególnych agend fundacji, m.in. na s. 157 i nast., 205-206, 216 i nast. Rozdział IV to ukazanie głównie działalności kół Towarzystwa Przyjaciół Fundacji Jana Pawła II na świecie i w Polsce. Dysertację zamyka zakończenie, zawierające postulaty badawcze.

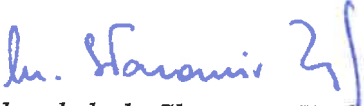
Tekst pracy wzbogacają 24 tabele, „ilustrujące” tekst rozprawy oraz teksty źródłowe zamieszczone w aneksie. Na uwagę zasługuje obfity materiał ikonograficzny w formie fotografii, skanów okładek książek i czasopism oraz logotypów.

Mimo pewnego chaosu strukturalnego, dysertacja jest przykładem dobrego pisarstwa historycznego i wypełnia znaczącą lukę w historiografii polonijnej. Przynosi wiele cennych ustaleń do dziejów polskiej diaspory w świecie oraz pontyfikatu Jana Pawła II. Po uwzględnieniu powyższych uwag, szczególnie przepracowaniu struktury rozprawy, pracę należałoby opublikować w całości lub jako cykl artykułów. Praca została napisana poprawną polszczyzną, a trafiające się niekiedy błędy literowe (np. na s. 18) można skorygować na etapie adiustacji i korekty tekstu. Autor ma niewątpliwie talent do wyszukiwania trafnych cytatów i przeplatania nimi narracji. Niejednokrotnie są one nieco zbyt długie, dlatego należałoby rozważyć skrócenie niektórych (np. na s. 125). Na pewno *in plus* należy zaliczyć odnalezienie i zacytowanie tekstu poświęcenia Domu Polskiego w Rzymie przez Jana Pawła II (s. 139-140), jednak z powodzeniem można go umieścić w przypisie lub w aneksie.

***

Biorąc pod uwagę niewątpliwe zalety dysertacji oraz przytoczone uwagi, stwierdzam, że niniejsza rozprawa spełnia ustawowe wymogi, dlatego wnoszę

o dopuszczenie mgr. Radosława Janicy do dalszych etapów w sprawie nadania stopnia naukowego doktora.

ks. dr hab. Sławomir Zych